

Носовець Наталія

<https://orcid.org/0000-0003-1536-4870>

ResearcherID NPI-6253-2025

Кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: prptpr@gmail.com

РОЗВИТОК ІДЕЙ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ЇХ СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

У статті досліджено розвиток ідей активного навчання в українській школі першої третини ХХ століття та їх сучасну інтерпретацію. Проаналізовано передумови поширення активних методів навчання в умовах реформування освіти 1920-1930-х років, охарактеризовано основні форми їх реалізації в освітній практиці. Висвітлено особливості використання методу проєктів, бригадно-лабораторного методу, комплексної системи навчання, дослідницької та самостійної діяльності учнів. Встановлено, що педагогічні пошуки зазначеного періоду були спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності школярів, посилення зв'язку навчання з практикою та формування навичок самостійної роботи. Обґрунтовано наявність наступності між ідеями активного навчання першої третини ХХ століття та сучасними освітніми підходами, реалізованими в концепції Нової української школи. Доведено актуальність творчого використання історико-педагогічного досвіду для вдосконалення сучасної освітньої практики.

Метою статті є аналіз розвитку ідей активного навчання в українській школі першої третини ХХ століття, характеристика основних форм їх реалізації та визначення можливостей використання історичного педагогічного досвіду в умовах сучасної української школи.

Методологія. Методологічну основу дослідження становлять історико-педагогічний, системний і порівняльний підходи. Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу, синтезу, узагальнення наукових джерел, історико-генетичний та порівняльно-історичний методи.

Наукова новизна. У статті узагальнено історичний досвід розвитку активного навчання в українській школі першої третини ХХ століття та виявлено його зв'язок із сучасними освітніми підходами. Обґрунтовано актуальність творчого використання педагогічних ідей минулого в умовах реалізації концепції Нової української школи.

Висновки. Встановлено, що активне навчання має глибокі історичні корені в українській педагогіці. У 1920-1930-х роках активно впроваджувалися метод проєктів, колективні форми роботи, дослідницька діяльність та інші підходи, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів. Доведено, що багато педагогічних ідей зазначеного періоду отримали нове осмислення в сучасній українській школі та залишаються актуальними в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Ключові слова: активне навчання, активні методи навчання, українська школа, трудова школа, метод проєктів, компетентнісний підхід, Нова українська школа, історико-педагогічний досвід.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток української освіти характеризується посиленням уваги до впровадження компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, що передбачають активне залучення учнів до навчально-пізнавальної діяльності. Концепція Нової української школи акцентує увагу на необхідності формування в учнів умінь самостійно здобувати знання, працювати в команді, розв'язувати практичні завдання, критично мислити та застосовувати набуті компетентності в різних життєвих ситуаціях. У зв'язку з цим особливого значення набуває звернення до історичного педагогічного досвіду, у якому закладено теоретичні та практичні засади активного навчання.

Педагогічні пошуки першої третини ХХ століття стали важливим етапом становлення нових підходів до організації освітнього процесу в українській школі. У цей період активно впроваджувалися метод проєктів, бригадно-лабораторний метод, комплексна система навчання, дослідницькі та практичні форми роботи, спрямовані на розвиток самостійності, ініціативності та творчої активності учнів. Незважаючи на значний історико-педагогічний потенціал зазначеного досвіду, окремі аспекти розвитку ідей активного навчання та їх впливу на сучасні освітні практики залишаються недостатньо висвітленими в науковій літературі.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення історичного досвіду розвитку активного навчання в українській школі першої третини ХХ століття та визначення можливостей його творчого використання в умовах сучасних освітніх трансформацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес науковців до проблем активного навчання, компетентнісного підходу та проєктної діяльності в освіті. Теоретичні засади сучасних освітніх підходів висвітлено у працях О. Савченко, Н. Бібік, В. Федяєвої, питання проєктного навчання досліджували О. Михайленко, Т. Бутко, І. Михалюк та А. Михалюк. Історико-педагогічні аспекти розвитку активного навчання в українській школі першої третини XX століття розкрито у працях Л. Березівської, О. Сухомлинської, Л. Кудас, С. Головка та М. Головка. Водночас проблема наступності ідей активного навчання в історичному та сучасному освітньому контекстах потребує подальшого наукового осмислення.

Мета статті. Метою статті є аналіз розвитку ідей активного навчання в українській школі першої третини XX століття та визначення особливостей їх сучасної інтерпретації в умовах реформування української освіти.

Виклад нового матеріалу. Активне навчання в сучасній педагогіці розглядається як організація освітнього процесу, за якої учень виступає активним суб'єктом пізнавальної діяльності. Його характерними ознаками є самостійний пошук інформації, розв'язання практичних завдань, співпраця з іншими учасниками освітнього процесу та відповідальність за результати власного навчання. Такі підходи сприяють розвитку критичного мислення, творчості та формуванню ключових компетентностей здобувачів освіти [2]. Теоретичним підґрунтям активного навчання виступає діяльнісний підхід, відповідно до якого знання найбільш ефективно засвоюються у процесі власної діяльності учня.

Разом із тим ідеї активного навчання мають тривалу історію розвитку і не є надбанням виключно сучасної педагогіки. В українській школі першої третини XX століття вони знайшли відображення у прагненні поєднати навчання з працею, розвивати самостійність учнів, залучати їх до колективної діяльності та використовувати нові форми організації освітнього процесу. Саме в цей період були закладені окремі педагогічні підходи, які в трансформованому вигляді використовуються й сьогодні [1].

Початок XX століття характеризувався пошуком нових підходів до організації навчально-виховного процесу. Традиційна школа дедалі менше відповідала суспільним потребам щодо підготовки активної та самостійної особистості. У зв'язку з реформуванням освіти в українській школі 1920-х років особливої актуальності набули ідеї трудової школи, орієнтованої на зв'язок навчання з життям і практичною діяльністю. Як зазначає Л. Березівська, реформування шкільної освіти супроводжувалося активним пошуком нових форм і методів навчання, у центрі яких перебувала особистість учня як активного учасника освітнього процесу [1].

Важливу роль у розвитку нових педагогічних підходів відіграла концепція трудової школи, відповідно до якої навчання мало здійснюватися через практичну діяльність. Праця розглядалася не лише як окремий навчальний предмет, а як засіб пізнання навколишнього світу та формування особистості. Саме тому в освітній практиці почали широко використовуватися методи, що передбачали активну участь учнів у виконанні практичних, дослідницьких та колективних завдань [13].

Педагогічні пошуки 1920-1930-х років були спрямовані на подолання традиційної моделі навчання та впровадження діялісно орієнтованих форм організації освітнього процесу. Особлива увага приділялася розвитку самостійності учнів, груповій роботі, інтеграції навчального змісту та посиленню практичної спрямованості освіти [5]. Саме в цей період сформувалися передумови для поширення таких форм активного навчання, як метод проєктів, бригадно-лабораторний метод, комплексна система навчання та дослідницька діяльність учнів.

Практична реалізація ідей активного навчання в українській школі першої третини XX століття здійснювалася через упровадження нових методів і форм організації освітнього процесу. Їх поява була пов'язана з прагненням подолати недоліки традиційного навчання, забезпечити активну участь учнів у здобутті знань та посилити зв'язок школи з реальним життям. Педагоги того часу розглядали навчальну діяльність не як процес пасивного засвоєння інформації, а як засіб формування самостійності, ініціативності та практичних умінь учнів [4].

Одним із найбільш поширених методів активного навчання став метод проєктів, сутність якого полягала в організації навчальної діяльності через виконання практичних завдань, пов'язаних із реальним життям, працею та навколишнім середовищем [6]. У процесі роботи над проєктом учні самостійно визначали способи досягнення мети, добирали необхідну інформацію, планували діяльність та оцінювали отримані результати [8]. Це сприяло розвитку творчого мислення, відповідальності та практичного застосування знань.

Особливістю використання методу проєктів у школах досліджуваного періоду була його тісна інтеграція з трудовою підготовкою учнів [8]. Тематика проєктів здебільшого мала виробничий або суспільно корисний характер, що відповідало завданням трудової школи. Водночас надмірна орієнтація на проєктну діяльність інколи призводила до послаблення систематичності теоретичної підготовки учнів, що викликало дискусії серед педагогів того часу [11].

Важливе місце в освітній практиці посідав бригадно-лабораторний метод, який ґрунтувався на організації навчання в невеликих групах. Учні спільно виконували завдання, розподіляли обов'язки та відповідали за результати роботи, що сприяло розвитку співпраці, комунікації та колективної

відповідальності [5]. Водночас практика його застосування виявила певні труднощі, зокрема нерівномірний розподіл роботи між учасниками груп та складність оцінювання індивідуальних досягнень школярів.

Суттєвий вплив на розвиток активного навчання мала також комплексна система навчання, що передбачала інтеграцію знань із різних навчальних дисциплін навколо певних життєвих тем або практичних проблем. У межах такої системи учні отримували можливість розглядати явища та процеси в їх взаємозв'язку, що сприяло формуванню цілісного уявлення про навколишній світ [9]. Комплексний підхід орієнтував освітній процес на практичне застосування знань і значною мірою випереджав сучасні тенденції інтегрованого навчання.

Поряд із зазначеними методами в українській школі поширювалися дослідницькі завдання, екскурсії, спостереження, практичні роботи та самостійна навчальна діяльність учнів. Їх використання сприяло розвитку пізнавальної активності, практичного мислення та формуванню навичок самостійного здобуття знань [4]. Незважаючи на окремі труднощі впровадження, саме ці підходи заклали підґрунтя для подальшого розвитку діяльнісного підходу в освіті та стали важливим етапом еволюції української педагогічної думки.

Упровадження активних методів навчання в практику української школи першої третини ХХ століття стало важливим етапом розвитку вітчизняної педагогічної думки. Нові підходи до організації освітнього процесу сприяли переосмисленню ролі учня в навчанні та поступовому переходу від переважно репродуктивного засвоєння знань до активної пізнавальної діяльності. У центрі педагогічної уваги опинилися розвиток самостійності, ініціативності та творчого потенціалу особистості, що суттєво відрізняло нову школу від традиційної освітньої моделі.

Застосування методу проєктів, бригадно-лабораторного методу, комплексної системи навчання та інших форм активної роботи сприяло залученню учнів до практичного розв'язання навчальних завдань. Важливим результатом стало посилення зв'язку між теоретичними знаннями та практичною діяльністю, що відповідало загальним тенденціям розвитку трудової школи. Учні отримували можливість не лише засвоювати навчальний матеріал, а й застосовувати його в конкретних життєвих ситуаціях, набуваючи досвіду самостійної діяльності та колективної взаємодії.

Особливого значення активні методи набували в контексті формування пізнавальної активності школярів. Виконання дослідницьких завдань, участь у проєктній діяльності, проведення спостережень та практичних робіт вимагали від учнів самостійного пошуку інформації, аналізу фактів і прийняття рішень [3]. Унаслідок цього навчання набувало більш усвідомленого характеру, а здобуті знання ставали результатом власної діяльності учнів, а не лише засвоєння готової інформації від учителя.

Не менш важливим педагогічним результатом було формування навичок співпраці та колективної роботи. Організація навчання в бригадах, виконання спільних проєктів і практичних завдань сприяли розвитку відповідальності, комунікативних умінь та здатності працювати в команді. Саме ці якості сьогодні розглядаються як важливі складові ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації особистості.

Разом із позитивними результатами практика впровадження активних методів виявила і певні *суперечності*. Надмірне захоплення окремими педагогічними експериментами іноді призводило до послаблення системності навчання та недостатньої уваги до фундаментальної теоретичної підготовки учнів [1]. Крім того, відсутність належного методичного забезпечення та підготовки педагогічних кадрів ускладнювала ефективне використання нових підходів у шкільній практиці.

Слід також враховувати, що подальший розвиток активних методів навчання значною мірою залежав від суспільно-політичних умов. Наприкінці 1930-х років більшість педагогічних експериментів було згорнуто, а система освіти поступово повернулася до більш централізованої та регламентованої моделі організації навчання. Проте навіть за таких обставин ідеї активізації навчальної діяльності учнів не втратили свого значення та продовжили впливати на подальший розвиток педагогічної теорії й практики.

Таким чином, активні методи навчання, що використовувалися в українській школі першої третини ХХ століття, стали важливим чинником розвитку діяльнісного підходу в освіті. Їх педагогічне значення полягає не лише в удосконаленні організації навчального процесу того часу, а й у формуванні ідей, які зберігають актуальність у сучасній освітній практиці. Саме тому аналіз історичного досвіду активного навчання дає можливість глибше зрозуміти витоки багатьох сучасних педагогічних концепцій та простежити їх подальшу трансформацію в умовах реформування української освіти.

Попри значний часовий проміжок між педагогічними пошуками першої третини ХХ століття та сучасними освітніми реформами, багато ідей активного навчання не втратили своєї актуальності. У сучасній українській освіті вони знайшли відображення в компетентнісному підході, який орієнтує навчання не лише на засвоєння знань, а й на формування здатності застосовувати їх у практичній діяльності [14]. Як і в період становлення трудової школи, важливого значення набувають самостійність учнів, дослідницька діяльність, співпраця та розв'язання практичних завдань.

Водночас сучасна інтерпретація ідей активного навчання суттєво відрізняється від практики 1920–1930-х років. Якщо в основі трудової школи перебувала передусім суспільно корисна праця як

засіб навчання й виховання, то сучасна освіта орієнтується на розвиток особистості учня, його індивідуальних освітніх потреб, критичності мислення та здатності навчатися впродовж життя [12]. У цьому контексті історичні ідеї активізації пізнавальної діяльності отримали нове осмислення через діяльнісний, компетентнісний та учнецентристський підходи.

Таким чином, концепція Нової української школи містить низку положень, які співзвучні з історичними ідеями активного навчання. Водночас сучасна освіта не копіює педагогічний досвід минулого, а творчо переосмислює його відповідно до нових суспільних потреб, освітніх цілей та можливостей цифрового середовища.

У сучасній освітній практиці ідеї активного навчання реалізуються через проєктну та дослідницьку діяльність, інтерактивні методи, командну роботу, проблемне навчання та використання цифрових технологій [7]. На відміну від освітньої практики першої третини ХХ століття, сучасні форми активного навчання функціонують в умовах цифрового освітнього середовища та орієнтуються на формування ключових компетентностей, визначених концепцією Нової української школи [10]. Водночас їхня педагогічна основа залишається незмінною й полягає в активній участі учня у процесі здобуття знань, розвитку самостійності та здатності застосовувати набутий досвід у практичній діяльності.

Аналіз розвитку активного навчання в українській школі першої третини ХХ століття та сучасних освітніх практик дає підстави стверджувати про наявність певної педагогічної наступності між історичним і сучасним етапами розвитку освіти. Незважаючи на відмінності в суспільних умовах, освітніх цілях та методичному забезпеченні, основні ідеї активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів залишаються актуальними й сьогодні.

Педагоги 1920-1930-х років прагнули подолати пасивний характер навчання шляхом залучення учнів до практичної діяльності, самостійного здобуття знань та колективної роботи. Подібні завдання ставить перед собою і сучасна школа, яка орієнтується на формування компетентної особистості, здатної ефективно діяти в різних життєвих ситуаціях. Саме тому багато положень діяльнісного та компетентнісного підходів мають спільне концептуальне підґрунтя з педагогічними пошуками першої третини ХХ століття.

Водночас сучасна інтерпретація ідей активного навчання суттєво відрізняється від практики досліджуваного періоду.

Порівняння педагогічних пошуків першої третини ХХ століття із сучасними освітніми практиками свідчить, що більшість ідей активного навчання не втратили актуальності, хоча суттєво змінили форми своєї реалізації [6]. Якщо у 1920-1930-х роках активізація навчальної діяльності учнів здійснювалася переважно через працю, колективні форми роботи та безпосереднє залучення до суспільно корисної діяльності, то сучасна школа реалізує ці ідеї через проєктне та дослідницьке навчання, інтерактивні технології, командну взаємодію та цифрові освітні ресурси. Відтак можна стверджувати, що сучасні підходи не виникли ізольовано, а значною мірою спираються на історичний досвід української школи, адаптуючи його до нових суспільних потреб і технологічних можливостей.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. У результаті проведеного дослідження встановлено, що ідеї активного навчання посідають важливе місце в історії розвитку української педагогічної думки та мають тривалу традицію становлення й розвитку. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів, орієнтація на самостійність, практичну діяльність і співпрацю стали одними з провідних напрямів педагогічних пошуків першої третини ХХ століття.

З'ясовано, що реформування української школи в 1920-1930-х роках сприяло впровадженню нових форм і методів організації освітнього процесу, серед яких особливого поширення набули метод проєктів, бригадно-лабораторний метод, комплексна система навчання, дослідницькі та практичні форми роботи. Їх застосування було спрямоване на розвиток пізнавальної активності учнів, формування навичок самостійної діяльності, колективної взаємодії та практичного використання знань.

Встановлено, що активні методи навчання мали важливе педагогічне значення для розвитку трудової школи, оскільки забезпечували поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, сприяли розвитку творчого потенціалу учнів та підвищували їхню зацікавленість у навчанні. Водночас окремі труднощі впровадження та суспільно-політичні зміни обмежили подальший розвиток частини педагогічних новацій досліджуваного періоду.

Аналіз сучасних освітніх практик засвідчив, що багато ідей активного навчання отримали нове осмислення в умовах реалізації Концепції Нової української школи. Проєктне навчання, дослідницька діяльність, інтерактивні методи, командна робота та інтегроване навчання ґрунтуються на принципах, які значною мірою співзвучні з педагогічними пошуками першої третини ХХ століття.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що між історичним досвідом української школи та сучасними освітніми підходами існує педагогічна наступність, яка проявляється в спільній орієнтації на активну роль учня в навчанні, практичну спрямованість освітнього процесу та розвиток ключових компетентностей. Водночас сучасна освіта не відтворює історичні моделі безпосередньо, а творчо інтерпретує їх відповідно до актуальних суспільних потреб і викликів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в більш детальному вивченні окремих активних методів навчання, що застосовувалися в українській школі першої третини ХХ століття, а також у дослідженні можливостей їх використання в сучасній освітній практиці.

References

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.
Berezivska, L. D. (2008). Reformuvannia shkilnoi osvity v Ukraini u XX stolitti: monohrafiia [Reforming school education in Ukraine in the twentieth century: monograph]. Kyiv, Ukraine: Bohdanova A. M. 406 p. [in Ukrainian].
2. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 47–58.
Bibik, N. M. (2015). Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnysnoho pidkhodu v shkilnii osviti [Advantages and risks of implementing the competency-based approach in school education]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Educational Journal*, 1, 47–58. [in Ukrainian].
3. Головка М. В. Розвиток активних методів навчання фізики в єдиній трудовій школі України. *Наукові записки КДПУ*. 2011. № 98. С. 30–35.
Holovko, M. V. (2011). Rozvytok aktyvnykh metodiv navchannia fizyky v yedynii trudovii shkoli Ukrainy [Development of active methods of teaching physics in the unified labour school of Ukraine]. *Naukovi zapysky KDPU – Scientific notes of the KDPU*, 98, 30–35. [in Ukrainian].
4. Головка С. Г. Дидактична думка 20-х років ХХ століття і проблема розвитку творчого пізнання. *Наука і освіта*. 2007. № 1–2. С. 62–66.
Holovko, S. H. (2007). Dydaktychna dumka 20-kh rokiv XX stolittia i problema rozvytku tvorchoho piznannia [Didactic thought of the 1920s and the problem of the development of creative cognition]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 1–2, 62–66. [in Ukrainian].
5. Кудас Л. Пошуки методів навчання у системі педагогічної освіти в Україні (20-ті роки ХХ століття). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. Вип. 36. С. 253–258.
Kudas, L. (2011). Poshuky metodiv navchannia u systemi pedahohichnoi osvity v Ukraini (20-ti roky XX stolittia) [Search for teaching methods in the system of pedagogical education in Ukraine (1920s)]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of a rural school*, 36, 253–258. [in Ukrainian].
6. Михайленко О. В., Бутко Т. О. Метод проєктів у вітчизняній і зарубіжній педагогічній теорії та практиці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Вип. 92. Т. 1. С. 79–83.
Mykhailenko, O. V., & Butko, T. O. (2023). Metod proiektiv u vitchyzniani i zarubizhnii pedahohichnii teorii ta praktysi [The project method in domestic and foreign pedagogical theory and practice]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektivy – Naukowyyi Chasopys Dragomanov Ukrainian State University. Series 5. Pedagogical sciences: reality and perspectives*, 92(1), 79–83. [in Ukrainian].
7. Михалюк І., Михалюк А. Проєктне навчання як засіб формування дослідницьких навичок здобувачів освіти. *Вісник ГНПУ*. 2024. № 2(55). С. 154–162.
Mykhaliuk, I., & Mykhaliuk, A. (2024). Proiektne navchannia yak zasib formuvannia doslidnytskykh navychok здobuvachiv osvity [Project-based learning as a means of developing students' research skills]. *Visnyk HNPU – Bulletin of HNPU. Series: Pedagogical Sciences*, 2(55), 154–162. [in Ukrainian].
8. Метод проєктів в українській школі 1920–1930-х років / Педагогічний музей України ; укладачі: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019. 192 с.
Haidei, V. O., & Mikhno, O. P. (Comp.). (2019). Metod proiektiv v ukrainskii shkoli 1920–1930-kh rokiv [The project method in the Ukrainian school of the 1920s–1930s]. Vinnytsia, Ukraine: Vydavets FOP Kushnir Yu. V. 192 p. [in Ukrainian].
9. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933): навчальний посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Заповіт, 1996. 328 с.
Sukhomlynska, O. V. (Ed.). (1996). Narysy istorii ukrainskoho shkilnytstva (1905–1933) [Essays on the history of Ukrainian schooling (1905–1933)]. Kyiv, Ukraine: Zapovit. 328 p. [in Ukrainian].
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи : метод. матеріали / за заг. ред. М. Грищенко. Київ : МОН Укр., 2016. 40 с.
Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly: metodychni materialy [The New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform: methodological materials]. (2016). M. Hryshchenko (Ed.). Kyiv, Ukraine: MON Ukrainy. 40 p. [in Ukrainian].
11. Процик Н. М. Метод проєктів: минуле і майбутнє. *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 67–71. DOI: 10.11603/me.2414-5998.2020.1.10996.

- Protsyk, N. M. (2020). Metod proektiv: mynule i maibutnie [The project method: past and future]. *Medychna osvita – Medical education*, 1, 67–71 [in Ukrainian].
12. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8-9. С. 4-8.
Savchenko, O. Ya. (2011). Kliuchovi kompetentnosti – innovatsiyni rezultat shkilnoi osvity [Key competencies as an innovative result of school education]. *Ridna shkola – Native School*, 8–9, 4–8. [in Ukrainian].
13. Сухомлинська О. В. Комплексність як провідний принцип організації і діяльності шкільної освіти (1920-і роки). *Історико-педагогічний альманах*. 2019. № 1. С. 4–18.
Sukhomlynska, O. V. (2019). Kompleksnist yak providnyi pryntsyv orhanizatsii i diialnosti shkilnoi osvity (1920-i roky) [Complexity as the leading principle of organisation and functioning of school education (1920s)]. *Istoryko-pedahohichnyi almanakh – Historical and pedagogical almanac*, 1, 4–18. [in Ukrainian].
14. Федяєва В. Л. Компетентнісний підхід у концепції «Нова українська школа»: плюси, мінуси, перспективи втілення. *Педагогічні науки*. 2023. № 102. С. 15–21.
Fediaieva, V. L. (2023). Kompetentnisnyi pidkhid u kontseptsii «Nova ukrainska shkola»: pliusy, minusy, perspektyvy vtilennia [Competency-based approach in the concept of the New Ukrainian School: advantages, disadvantages and prospects for implementation]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, (102), 15–21. [in Ukrainian].

Nosovets Nataliia

<https://orcid.org/0000-0003-1536-4870>

ResearcherID NPI-6253-2025

PhD in Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and
Methodology of Technological Education,

T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: ppmtpn@gmail.com

DEVELOPMENT OF ACTIVE LEARNING IDEAS IN THE UKRAINIAN SCHOOL OF THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY AND THEIR MODERN INTERPRETATION

The article examines the development of active learning ideas in the Ukrainian school during the first third of the twentieth century and their modern interpretation. The prerequisites for the dissemination of active teaching methods in the context of educational reforms of the 1920s–1930s are analyzed, and the main forms of their implementation in educational practice are characterized. Particular attention is paid to the use of the project method, the brigade-laboratory method, the complex system of instruction, as well as students' research and independent activities. It has been established that pedagogical initiatives of the period under study were aimed at intensifying students' cognitive activity, strengthening the connection between learning and practical experience, and developing independent learning skills. The continuity between the ideas of active learning in the first third of the twentieth century and contemporary educational approaches implemented within the concept of the New Ukrainian School is substantiated. The relevance of the creative application of historical and pedagogical experience for improving modern educational practice is demonstrated.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the development of active learning ideas in the Ukrainian school of the first third of the twentieth century, to characterize the main forms of their implementation, and to identify the possibilities of applying historical pedagogical experience in the context of the contemporary Ukrainian school.

Methodology. The methodological framework of the study is based on historical-pedagogical, systemic, and comparative approaches. To achieve the research objective, the methods of analysis, synthesis, and generalization of scientific sources, as well as historical-genetic and comparative-historical methods, were employed.

Scientific novelty. The article summarizes the historical experience of the development of active learning in the Ukrainian school during the first third of the twentieth century and reveals its connection with contemporary educational approaches. The relevance of the creative use of pedagogical ideas of the past in the context of implementing the concept of the New Ukrainian School is substantiated.

Conclusions. It has been established that active learning has deep historical roots in Ukrainian pedagogy. During the 1920s–1930s, the project method, collective forms of work, research activities, and other approaches aimed at enhancing students' cognitive engagement were actively implemented. It is proven that many pedagogical ideas of that period have been reinterpreted in the modern Ukrainian school and remain relevant within the framework of the competency-based approach.

Key words: active learning, active teaching methods, Ukrainian school, labour school, project method, competency-based approach, New Ukrainian School, historical and pedagogical experience.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2026

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Наталія Зайченко**